

Autocefalia în stil constantinopolitan

Atanasie Zoitakis, master în științe istorice, lector la Departamentul de Istorie a Bisericii (Facultatea de Istorie din cadrul Universității de Stat din Moscova)

Astăzi lumea ortodoxă este divizată. Există o neliniște în Ucraina, Macedonia de Nord, Muntenegru și Abhazia. Cauza tulburării este problema autocefaliei. Nu există un consens cu privire la cine, în ce condiții și în ce mod poate anunța apariția unei noi Biserici Ortodoxe Locale.

Un exemplu tipic este situația din Biserica Ortodoxă a Ținuturilor Cehiei și Slovaciei. Anul acesta se împlinesc 70 de ani de Autocefalie a acestei Biserici, care i-a fost acordată de către Biserica Ortodoxă Rusă. Însă Patriarhia Constantinopolului nu recunoaște această autocefalie și chiar a emis pe 27 august 1998 propriul „Tomos Patriarhal și Sinodal privind acordarea autocefaliei Sfintei Biserici Ortodoxe din Ținuturile Cehiei și Slovaciei”. De atunci, orice încercare a creștinilor cehi și slovaci de a-și aminti de rolul Bisericii Ortodoxe Ruse a provocat o reacție destul de dură. Citind scrisorile din cartierul Fanar, rămâi surprins de formulările neobișnuit de tăioase pentru niște documente diplomatice. La Constantinopol sunt nemulțumiți de „încălcarea acordurilor” și „disprețul față de ordinea ecleziastică și canonică stabilită”. Autocefalia din 1951 o numesc „neligitimă” și o caracterizează drept „un eveniment negativ, evident necanonic, nesemnificativ”. Exprimă „îndoieli cu privire la sinceritate și onestitate” și cer de la ceilalți „să studieze în cele din urmă istoria și dreptul canonic... și să nu facă provocări”, în caz contrar amenințând cu sancțiuni și chiar cu retragerea autocefaliei și cu scoaterea simultană „din Sfintele Diptice ale Bisericilor Ortodoxe Autocefale”.

Încercarea de a ajunge la un acord

Printre prevederile Sinoadelor Ecumenice nu există canoane care să reglementeze acordarea autocefaliei. Tocmai acest lucru a devenit motivul conflictelor contemporane.

Ideea rezolvării dificultăților acumulate în lumea ortodoxă la un nou Sinod Panortodox a ieșit în evidență la începutul secolului al XX-lea. În acei ani, Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe Locale au corespondat intens și, în general, au convenit cu privire la o serie de subiecte care se vor pune în discuție panortodoxă.

Războaiele mondiale, Revoluția Rusă, expulzarea grecilor din Asia Mică și alte evenimente au împiedicat convocarea Sinodului. Cu toate acestea, în perioada 8-23 iunie 1930, în mănăstirea athonită Vatopedu a avut loc o întrunire la care reprezentanții Bisericilor Ortodoxe Locale au convenit asupra unei liste de probleme care meritau o dezbateră sobornicească. Printre acestea se număra și subiectul „Condiții prelabile și modul de acordare a autonomiei și autocefaliei”.

La începutul ședinței, secretarul comisiei, Mitropolitul Damaschin al Elveției, a făcut o prezentare în cadrul căreia a spus în ce subiecte Bisericile Ortodoxe sunt de acord și unde pozițiile lor diferă.

Vom aduce câteva dintre cele mai importante citate din această prezentare:

- „Toate sfintele Biserici Ortodoxe sunt de acord că este necesar un consens panortodox pentru proclamarea autocefaliei”.

În 1961, în insula Rodos a avut loc Prima Conferință Panortodoxă la care au participat majoritatea Bisericilor Locale. Întrunirea a confirmat importanța discutării problemei autocefaliei la viitorul Sinod. La Prima Conferință Panortodoxă Presinodală din 1976, subiectul „Autocefalia și modul de proclamare a acesteia” a fost inclus în lista celor 10 subiecte de pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod.

În noiembrie 1993, problema autocefaliei a început în cele din urmă să fie discutată în cadrul Comisiei pregătitoare preconciliare interortodoxe întrunite la Chambesy (Elveția).

- „Acordarea canonică a autocefaliei este imposibilă fără confirmarea prealabilă a consimțământului panortodox”.

- „Baza eclesiologică și canonică a instituției autocefaliei garantează egalitatea autocefaliei tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale locale”.

Ca urmare a discuției, Bisericile Locale (doar Patriarhia Ierusalimului și cea a Georgiei au lipsit de la ședință) s-au pus de acord aproape în totalitate asupra textului documentului „Autocefalia și modul de proclamare a acesteia”, potrivit căruia acordarea autocefaliei va fi posibilă pe viitor numai cu aprobarea tuturor Bisericilor Locale, iar „Biserica proclamată autocefală este introdusă în comuniunea Bisericilor Ortodoxe ca fiind egală în drepturi și are toate privilegiile canonice stabilite de întreaga Ortodoxie

(dipticuri, pomenire, relații interortodoxe etc.).”.

În special, paragraful 3 al documentului în cauză proclama drept condiții necesare pentru acordarea autocefaliei „consimțământul Bisericii-Mame și asigurarea consensului panortodox”. După îndeplinirea acestor condiții, în proces urma să intervină Patriarhul Ecumenic. „Biserica-Mamă, primind o cerere din partea unei unități bisericești subordonate ei, evaluează condițiile eclesiologice, canonice și pastorale existente pentru acordarea autocefaliei. În cazul în care Sinodul Local, în calitate de organism ecleziastic suprem, își dă acordul, acesta înaintează propunerea corespunzătoare Patriarhiei Ecumenice pentru căutarea consensului panortodox, informând celelalte Biserici Autocefale Locale”. În continuare, la punctul b, se spunea: „Consensul panortodox este exprimat prin unanimitatea Sinoadelor Bisericilor Autocefale”.

Rămânea doar să se ajungă la un acord asupra modului în care este proclamată autocefalia, acordată pe baza consimțământului tuturor Bisericilor Locale: cine și cum semnează documentul corespunzător.

Însă dezvoltarea câștigului obținut nu a reușit. Timp de șase ani, Patriarhia Constantinopolului, care a prezidat Comisia pregătitoare interortodoxă, nu a convocat nicio ședință a acesteia din urmă. În 1999 a făcut o astfel de încercare, dar aceasta a eșuat din cauza crizei bisericești estone care a izbucnit cu trei ani mai devreme. Patriarhia Constantinopolului a solicitat ca așa-numita Biserică Apostolică Ortodoxă Estoniană, înființată pe teritoriul canonic al Bisericii Ortodoxe Ruse ca o structură autonomă a Patriarhiei Constantinopolului, să participe la ședințe pe picior de egalitate cu Bisericile Locale recunoscute de toți. Bineînțeles, Biserica Ortodoxă Rusă nu putea fi de acord cu o astfel de abordare.

**Mitropolitul Ilarion, participant la întrunirile
Comisiei interortodoxe pentru pregătirea
Sfântului și Marelui Sinod din 10-16 decembrie 2009 și
22-26 februarie 2011 la Chambesy**

**Mitropolitul Ilarion (ultimul din dreapta)
la Conferința Panortodoxă Presinodală. Chambesy,
Elveția, 6-13 iunie 2009**

În 2008, Patriarhia Constantinopolului a renunțat la cererile anterioare și a redeschis calea reluării negocierilor. Discuția despre problema autocefaliei a continuat în decembrie 2009 în cadrul Comisiei pregătitoare interortodoxe. La această întrunire, o parte din Bisericile Locale au susținut poziția potrivit căreia un Tomos de autocefalie este semnat de „Patriarhul Ecumenic, ca exponent al consensului panortodox”. La rândul lor, delegațiile Bisericilor Rusă, Sârbă, Română, Bulgară, Poloneză și a Ținuturilor Cehiei și Slovaciei considerau că un Tomos ar trebui să fie semnat de reprezentanții tuturor Bisericilor Locale. În 2009, punctul 3c spunea astfel: *„Exprimând consimțământul Bisericii-Mame și consensul panortodox, Patriarhul Ecumenic proclamă oficial autocefalia Bisericii solicitante și promulgă tomosul de autocefalie. Acest Tomos este semnat de Patriarhul Ecumenic și mărturisit de semnăturile în el a Preafericiților Întâistătători ai Preasfintelor Biserici Ortodoxe, care sunt invitați pentru aceasta de către Patriarhul Ecumenic”*. Însă problema conținutului Tomosului și a modalității de semnare a acestuia a fost amânată pentru următoarea Comisie interortodoxă pregătitoare.

Cu toate acestea, în 2011 nu s-a ajuns din nou la un consens, deoarece regulamentul în vigoare prevedea adoptarea documentelor numai în baza aprobării unanime a tuturor Bisericilor Locale. Însă calea spre soluționarea problemei autocefaliei a fost mai aproape ca niciodată. În noiembrie 2011, președintele Departamentului pentru Relații Bisericești Externe al Bisericii Ortodoxe Ruse, Mitropolitul Ilarion, a subliniat că „rămân de depășit anumite detalii tehnice”. Esența dezacordului consta în următoarele: delegația Patriarhiei de Constantinopol a insistat ca semnătura Patriarhului Ecumenic din Tomosul de autocefalie să fie evidențiată într-un mod special (s-a propus ca aceasta să fie însoțită de cuvântul „ἀποφαίνεται” (în greacă – „decide”), iar semnăturile Întâistătătorilor celorlalte Biserici Ortodoxe Locale să fie evidențiate prin cuvântul „συναποφαίνεται” („decid împreună”); delegația Bisericii Ortodoxe Ruse și-a exprimat opinia că Tomosul ar trebui aprobat prin semnături egale ale Întâistătătorilor tuturor Bisericilor Ortodoxe Locale, iar Patriarhului Ecumenic, desigur, i s-ar fi atribuit primul loc între egali.

Cu toate acestea, în aprilie 2011, discuția problemei autocefaliei a fost temporar eliminată de pe ordinea de zi la inițiativa Patriarhului Bartolomeu al Constantinopolului, care a trimis scrisori Bisericilor Ortodoxe Locale cu propunerea de a convoca un Sinod Panortodox și de a amâna discuția problemei controversate pentru vremuri mai bune.

Sinaxa întâistătătorilor și reprezentanților Bisericii Ortodoxe Locale. Istanbul, Turcia, 6-9 martie 2014

Sanctitatea Sa Chiril, Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii, și Mitropolitul Ilarion la Sinaxa Întâistătătorilor Bisericii Ortodoxe Locale. Chambesey, Elveția, 22-27 ianuarie 2016

La Sinaxa Întâistătătorilor din 2014 s-a decis ca subiectul autocefaliei să fie discutat din nou în cadrul Comisiei pregătitoare spre a fi prezentat la Sinodul Panortodox. Dar examinarea sa nu a avut loc sub pretextul formal al lipsei de timp. Cu toate acestea, în 2015, Întâistătătorii Bisericii Ortodoxe Georgiană, Sârbă și Bulgară, în corespondența lor cu Patriarhul Bartolomeu, au susținut introducerea subiectului autocefaliei pe ordinea de zi a Sfântului și Marelui Sinod.

În 2016, la Sinaxa Întâistătătorilor Bisericii Ortodoxe Locale, Biserica Rusă a insistat asupra soluționării diferendelor minore rămase cu privire la problema acordării autocefaliei. Însă Patriarhia Constantinopolului a refuzat acest lucru, afirmând că aceasta ar putea întârzia convocarea Sinodului Panortodox. Cu toate acestea, Fanarul a promis încă o dată să nu intervină în treburile bisericești din Ucraina nici înainte de Sinod, nici după acesta. „Am crezut aceste cuvinte”, a declarat președintele Departamentului pentru Relații Bisericești Externe, Mitropolitul Ilarion, pentru publicația greacă Romfea și a adăugat: „Ne-am gândit: întrucât așa spune Patriarhul Ecumenic, haideți într-adevăr, așa cum ne promite el, să organizăm Sinodul, iar după aceea vom continua discuția cu privire la subiectul autocefaliei. Nu ar fi trebuit să-l credem, ne-a înșelat. Aceasta a fost marea noastră greșală”.

Într-adevăr, un ierarh al Patriarhiei de Constantinopol, Episcopul Chiril de Abydos, în articolul său „Autocefalia ucraineană” a recunoscut sincer că nici ratificarea documentului privind autocefalia de către Sinodul din Creta nu ar fi schimbat nimic: Constantinopolul ar fi continuat să acționeze în virtutea propriei înțelegeri „a rolului său principal” în Biserica Ortodoxă.

De la „surori” la „fiice”

Bazându-se pe o interpretare particulară și liberă a canoanelor, Fanarul a încercat să-și justifice „privilegiul unic de a primi apeluri de la ierarhii și clericii” tuturor Bisericilor Locale. Cu timpul, și-a revendicat pretențiile de a controla întreaga diaspora ortodoxă.

Episcopul Chiril de Abydos

A suferit modificări și învățătura despre autocefalie. Încă la jumătatea secolului al XIX, anunțând înființarea Bisericii Greciei, Fanarul a afirmat următoarele: „Biserica Ortodoxă din Regatul Greciei este declarată și proclamată de acum înainte o soră spirituală a fostei Biserici Mamă, Patriarhia Ecumenică”.

Patriarhia Ecumenică nu va mai fi „Mamă”, ci „Biserică Soră” (Tomosul din 1850).

Trebuie remarcat faptul că, deși Biserica Greciei se afla direct sub jurisdicția Constantinopolului, totul a fost decis la Sfântul și Marele Sinod convocat cu participarea reprezentanților altor Biserici Locale. Autocefalia Bisericii Greciei a fost redusă semnificativ, dar pentru Tomosurile ulterioare situația s-a schimbat și mai mult, și nu în favoarea Bisericilor Locale. Emițând noi Tomosuri de autocefalie, Constantinopolul a continuat să restricționeze drepturile Bisericilor Locale (în timp ce deciziile erau luate unilateral, fără consultarea celorlalte Biserici). Deosebit de relevante sunt documentele mai apropiate de vremurile noastre.

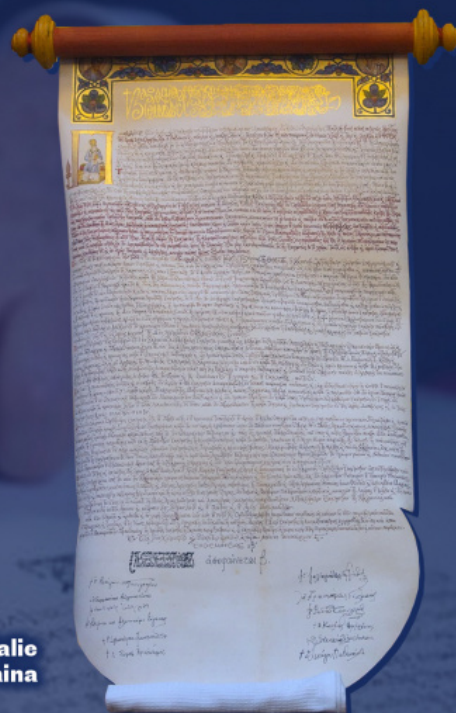
În Tomosurile adresate Bisericii Ortodoxe a Ținuturilor Cehiei și Slovaciei (1998) și așa-numitei „Biserici Ortodoxe a Ucrainei” (2019) este vorba despre drepturi substanțial reduse.

Constantinopolul își rezervă dreptul de a revoca autocefalia, reglementează structura și principiile administrative, interzice îngrijirea pastorală a credincioșilor din străinătate, impune obligația de a primi Sfântul și Marele Mir de la „Biserica-Mamă” și monopolizează dreptul de a modera relațiile noilor autocefalii cu Bisericile Locale.

De fapt, Constantinopolul se declară capul tuturor Bisericilor Locale, lucru care este afirmat direct în Tomosul așa-numitei „Biserici” din Ucraina: „Biserica Autocefală din Ucraina cunoaște drept cap al ei Preasfântul Tron Ecumenic Apostolic și Patriarhal, după cum fac și ceilalți Patriarhi și Întâistătători”.

Patriarhul Bartolomeu semnează Tomosul de autocefalie a Bisericii Ortodoxe din Ucraina

Tomosul de autocefalie a Bisericii Ortodoxe din Ucraina

Constantinopolul încearcă să devină singurul „purtător de grijă” al tuturor celorlalte Biserici Locale, care își exercită supravegherea asupra lor.

Este evident că pretenția Constantinopolului de a avea dreptul „unic” de a acorda autocefalie nu este doar lipsită de temeuri istorice și canonice, ci este în mod direct în contradicție cu toate abordările convenite asupra acestei probleme la nivel panortodox. În același timp, trebuie remarcat faptul că acum 10 ani Fanarul însuși a insistat asupra consensului panortodox cu privire la această chestiune. Cu toate acestea, el a acordat „autocefalie” așa-numitei „Biserici Ortodoxe din Ucraina” fără a discuta problema la vreo ședință panortodoxă și fără a primi aprobarea Bisericilor Locale, mergând împotriva canoanelor ortodoxe și anulând astfel toți anii de muncă pentru a ajunge la un consens general.

O sursă: <https://mospat.ru/ro/authors-analytics/87324/>